

# VERLAN PAHVITEHTAALLA OLI RUNSAASTI NAISTYÖNTEKIJÖITÄ

Eero Niinikoski

Anglosaksinen kaunokirjallisuus ja myöhemmin elokuvateollisuus on luonut lähtemättömän kuvan tehtaalaisnaisesta. Näiden lähteiden mukaan tyyppinen naistyöntekijä tehdasympäristössä on nuori tyttö, joka vanhempiensa köyhyyden tai sairauden vuoksi joutuu lähtemään tehtaaseen ja samalla täysin vieraaseen ympäristöön jo ennen rippikoulua. Tehtaassa hän ahertaa raskaassa työssä, kunnes kuolee keuhkotautiin alle 30 vuotiaana tai jos hyvin käy, ahertaa hiljaisena työmyyränä muutaman vuosikymmenen ja siirtyy lopen uupuneena eläkkeelle.

Kuva: Verla



Toinen vaihtoehto on, että hän nai työläismiehen, saa paljon lapsia, joista puolet kuolee, ja eloon jääneet menevät tehtaaseen. Kolmas ja erityisesti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun moralistisen ja yhteiskuntakriittisen kirjallisuuden hellimä tapaus oli tyttö, joka liian pienen palkkansa vuoksi antautuu syntiseen elämään ja joutuu mieron tielle.

En väitä, ettekö tällaisia tapauksia löytyisi suomalaisenkin teollisuuden alkutai-paleelta. Erityisesti Tampereen seudun teollisuushistoriaan mahtuu varmasti montakin dramaattista naiskohtaloa, sillä puuvil-latehtaat tarvitsivat kipeästi naistyövoimaa. Suurimmillaan on naisten osuus teollisuustyöväestä ollut Tampereella viime vuosisadan puolivälissä, jolloin se oli 70 %. Vielä itsenäisyyden alkuvuosinakin 1920-luvulla naisten osuus oli Tampereen teollisuusväestöstä Pertti Haapalan tutkimusten mukaan 55 %.

## Naiset miesten veroisia

Verlan pahvitehtaalla on naisten suorittama työpanos ollut aina arvossaan. Verlassa ei naisiin kuitenkaan voitu milloinkaan liittää edellä esitetyn kaltaista stereotyyppistä leimaa, sillä Verlassa naiset olivat pitkälle miesten veroisia, paitsi palkkauksessa. Verlan tehtaalla oli naisten osuus koko henkilöstöstä n. 40 %. Nykyisellään paperi- ja kartonkiteollisuudessa on naistyöpaikkoja keskimäärin 20 %. Verlan naistyön suuri osuus selittyy sillä, että tehtaan tuottaman käsipahvin valmistuksessa oli lukuisia vaiheita, joissa vaadittiin erityistä sitkeyttä, näppäryyttä ja huolellisuutta. Nämähän ovat kaikki ominaisuuksia, joita naisilla on selvästi enemmän kuin miehillä. Ei siis ihme, että Verlan massakarhut (koneenhoitajat), suojan varikset (lajittelijat) ja lanssarit (kiillottajat) olivat kaikki naisia.

Massakarhujen tai masiinatyttyöjen, kuten koneenhoitajia myös nimitettiin, tehtävänä oli irrottaa katajaisella kepillä pahvikoneen pyörivältä valsilta siihen kertynyt massalevy. Työssä oli oltava valpas, koska irrotusliike piti tehdä nopeasti ja "hukkapiirtoja" ei saanut tulla kuin työtä opetellessa. Pahviarkkien kuivaamossa työskenteleviä naisia kut-

suttiin suojan variksiksi. Heidän työpaikallaan saattoi olla jopa 30–40 asteen lämpötila, sillä kuivaamoa ryhdyttiin tyhjentämään samanaikaisesti, kun rakennuksesta vielä vähennettiin lämpöä. Kuivaushetkellä siellä oli asteita peräti 70–80. Tässä lämpötilassa kenenkään ei kuitenkaan tarvinnut työskennellä.

## Maria palveli 52 vuotta

Lanssisalissa eli kiillotuskoneilla olleita naisia sanottiin laskijoiksi, koska he laskivat arkit höyryllä kuumennettavien telojen lävitse. Valmiit pahviarkit joutuivat sorteeraajien eli lajittelijoiden käsittelyyn. He punnitsivat jokaisen arkin erikseen ja sijoittivat sen määrälokeroon. Työ oli erittäin tarkkaa eikä ihan kevyttäkään, sillä arkki painoi puolesta kilosta aina kiloon saakka. Eräs lajittelija, Maria Mattsson, punnitsi arkkeja samalla paikalla lähes 52 vuotta. Hän jäi eläkkeelle 77-vuotiaana. Marian jalkojen kuluttamat jäljet ovat vieläkin nähtävissä lajittelusalin jyrkevissä lankkulattiassa. Maria Mattssonin elämästä tehtiin vuonna 1995 filminovelli, joka on nähtävissä tehdas museossa.

Työaika oli Verlan tehtaalla vuosina 1885–1917 jaettu kahteen 12 tunnin vuoroon eli löysiin. Ensimmäinen vuoro alkoi aamulla klo 6 ja työskenteli klo 18:aan. Puolen tunnin mittainen murkinatunti oli klo 8.00–8.30 ja tunnin mittainen päivällistauko klo 13–14. Myös yövuorossa oli säännöllisesti parikymmentä naista. Työaika muuttui vasta 1917, jolloin säädettiin nykyisinkin voimassa oleva 8 tunnin työaikalaki ja vuorotyössä siirryttiin kolmivuorojärjestelmään.

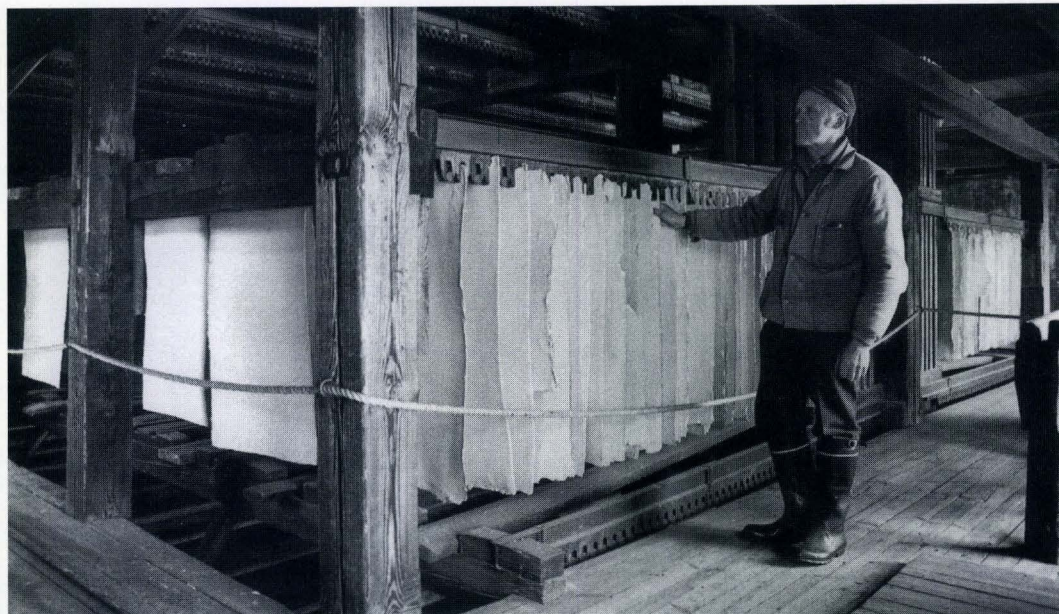
Tytöt tulivat tehtaalle työhön yleensä 18-vuotiaana. Lapsityövoiman käytöstä Verlassa ei ole merkintöjä. Sen sijaan Tampereen puuvillatehtaissa lapsityö oli viime vuosisadalla varsin yleistä. Nuorten tyttöjen lisäksi Verlan tehtaalle tuli työhön perheenemäntiäkin, mikäli isommat lapset pystyivät hoitelemaan pienempiä sisarusiaan. Tehtaan leipiin pääsyä pidettiin lähes onnenpotkuna, sillä tienesti oli ruhtinaallinen verrattuna vaikkapa piian palkkaan. Taloissa palvelija sai vuodessa 50



Pahviarkeja siirretään kiillotussalista lajitteluun. Kuva: Verla.

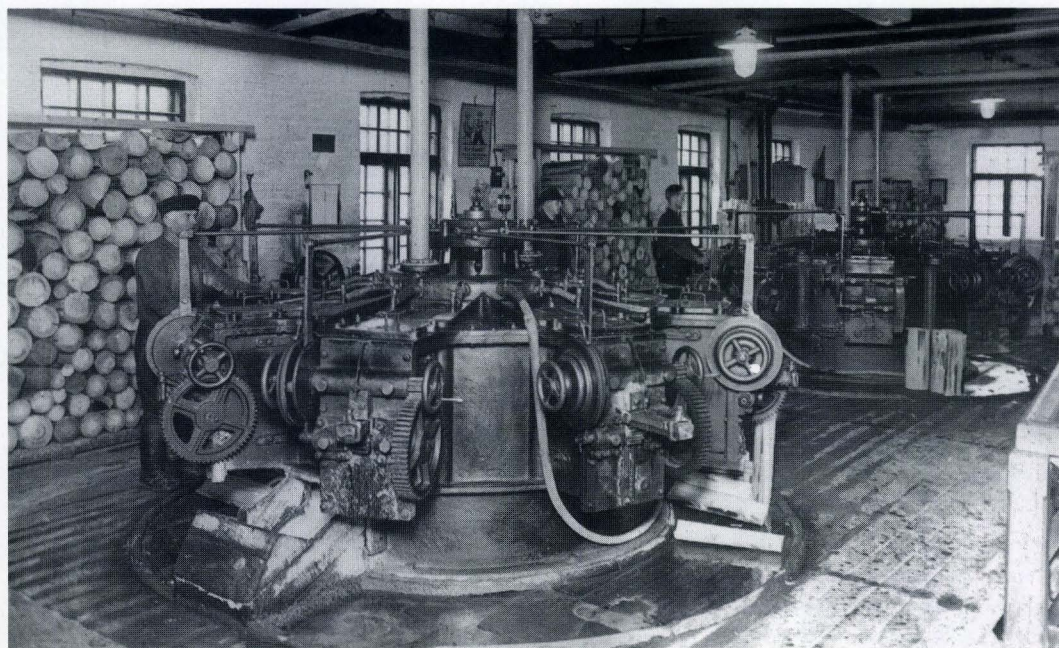
Jokainen arkki punnittiin erikseen ja lajiteltiin. Kuva: Verla.





Märät arkit ripustettiin kuivumaan kuten pyykki. Kuva: Verla.

Hiomon pystyakseliset nykäyssyöttöiset kylmähiomokoneet toimitti Karhulan Konepaja 1903. Kuva: Verla.



markkaa sekä mekon ja vähän villoja. Verlan tehtaalla nuori nainen tienasi kahdessa viikossa lähes 23 markkaa.

## Perheet suuria

Tehtaalaisnaisten vähäinen vapaa-aika kului luonnollisesti paljolti kodin askareissa, joihin lapsetkin saivat jo aivan pienestä pitäen ottaa osaa. Yleensä verlalaisten perheissä oli paljon lapsia, kymmenkunta pellavapäätä oli miltei torpassa kuin torpassa. Tehtaalaiset asuivat pienissä 1–2 huoneen torpissa tai tehtaan kasarmissa.

Yleensä tehtaalaisilla oli oma sika, lammas ja kanoja, joillakin oli jopa lehmäkin. Pihossa kasvatettiin perunaa, mutta marjapensaita ja omenapuita ei ennen viime sotia ollut monellakaan. Tehtaan palkkapäivinä menttiin litviikkilaanille eli torille ostamaan sinne tulleilta maalaisilta heidän tuotteitaan. Maalaiset katsoivat monasti

kateellisina tehtaalaisia ja saattoivat tuhahtaa: "Mikäs niilen on olles, kun niil on rahaakii!"

Tilirahoja tarvittiin paitsi elintarvikkeiden niin myös vaatteiden ja jalkineiden hankkimiseen. Kangas ostettiin yleensä kaupasta, mutta vaatteet ommeltiin itse. Ensimmäisillä säästörahoilla hankittiin tehtaalaisperheeseen tavallisesti juuri ompelukone. Vaatetustilannetta helpotti jonkin verran se, että jokainen työläinen sai vuorollaan ostaa tehtaalta kokoojakoneilta poistetun puuvillaisen viltin. Se värjättiin joko kotona tai Valkealan kirkonkylässä värjäreillä.

Viltistä tehtiin päällystakkeja, toisinaan pukujakin ja lisäksi turvakoita ja tallukoita. Jalkineista oli kova puute, eivätkä lapset saaneet panna syksyllä kenkiä jalkaansa ennen kuin vanhemmat antoivat siihen luvan. Pakkasten tultua otettiin käyttöön kotitekoiset tallukat.